

Research Article

Evaluation of the Satisfaction Level of the Nomadic Community with Livestock Farming Occupation (Case Study: Villages of Eastern Miyankuh, Pol-e Dokhtar, Lorestan)

Sadegh Allahyari^{*1}

Assistant Professor, Department of Geography, Payam Noor University, Tehran, Iran.

* Corresponding Author, allahyarisadegh@pnu.ac.ir

Receive Date: 24 July 2025

Accept Date: 29 September 2025

ABSTRACT

Introduction: According to statistics from the Statistical Center of Iran, the number of nomads has decreased significantly compared to previous years. This decline can, in addition to migration problems to cities and villages, create challenges in supplying citizens' food chains. Therefore, experts should examine the issue and investigate the reasons for abandoning livestock farming, nomadic migration, and their dissatisfaction with this profession.

Objectives: The aim of this study is to investigate the level of satisfaction of the nomadic community in the eastern Miankouh villages of Pol-e-Dokhtar with the livestock farming profession

Methodology: This study is applied in nature and employs a descriptive-analytical research method. Given the nature of the subject and the indicators under study, data were collected using both "library" and "survey" methods. A questionnaire was distributed among the heads of households in the studied villages. The statistical population consists of 142 household heads in the rural areas. The data were evaluated using a 5-point Likert scale. Data analysis was conducted using SPSS software, employing statistical methods such as the one-sample T-test, one-way analysis of variance, and confirmatory factor analysis.

Geographical Context: This study was conducted in 12 villages of the eastern Miyankuh region in Pol-e Dokhtar County, Lorestan Province.

Results and Discussion: The level of satisfaction was not the same in terms of different criteria; rather, the overall dimension of the social and institutional index had the greatest impact with a T statistic of 3.15, and the lowest level of satisfaction was in the economic and cultural dimensions with a T statistic of -5.65. At the level of personal characteristics, determining the type of job and the level of satisfaction had the highest level of significance with a T statistic of 28.62

Conclusion: The results of this study show that the satisfaction of nomads with the livestock farming job in the villages of eastern Miankouh in Pol-e Dokhtar County varies depending on family circumstances, household economic status, property and housing ownership, and education level. Finally, in accordance with the most important results of the study, practical suggestions have been presented to improve the satisfaction of nomads with the livestock farming job.

KEYWORDS: Nomads, Livestock Farming, Eastern Miyankuh, Pol-e Dokhtar.

ارزیابی میزان رضایتمندی جامعه عشایری از شغل دامداری (مطالعه موردی: روستاهای میانکوه شرقی پل دختر لرستان)

صادق الهیاری^{*}

استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران.

* نویسنده مسئول، Email: allahyarisadegh@pnu.ac.ir

تاریخ دریافت: ۰۲ مرداد ۱۴۰۴

تاریخ پذیرش: ۰۷ مهر ۱۴۰۴

چکیده

مقدمه: باتوجه به آمارهای مرکز آمار ایران تعداد عشایر نسبت به سال‌های گذشته بسیار کم شده که این امر می‌تواند علاوه بر مشکلات مهاجرت به شهرها و روستاها تأمین زنجیره غذایی شهروندان را دچار مشکل کند؛ لذا لازم است کارشناسان موضوع را بررسی کرده و دلایل ترک شغل دامداری و مهاجرت عشایر و دلایل نارضایتی آنان از این شغل را بررسی نمایند.

هدف: هدف این پژوهش بررسی میزان رضایتمندی جامعه عشایری روستاهای میانکوه شرقی پلدختر از شغل دامداری می‌باشد.

روش‌شناسی: پژوهش حاضر از نوع کاربردی و از حیث روش تحقیق، توصیفی - تحلیلی است و باتوجه به ماهیت موضوع و شاخص‌های مورد بررسی، جمع‌آوری اطلاعات به دو روش اسنادی و «پیمایشی» بوده است که با استفاده از پرسش‌نامه بین سرپرستان روستاهای مورد مطالعه انجام گرفته است. جامعه آماری شامل ۱۴۲ نفر سرپرستان خانوارهای روستایی است. داده‌ها با استفاده از طیف ۵ گزینهای لیکرزس‌گذاری شدند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار Spss انجام شد و از روش‌های آماری همچون آزمون T تک نمونه‌ای، تحلیل واریانس یک‌طرفه و روش تحلیل عاملی تأییدی کمک گرفته شد.

قلمرو جغرافیایی: این پژوهش در ۱۲ روستای میانکوه شرقی شهرستان پلدختر در استان لرستان انجام شده است.

یافته‌ها و بحث: میزان رضایتمندی به لحاظ معیارهای مختلف یکسان نبوده؛ بلکه در بعد کلی شاخص اجتماعی و نهادی با مقدار آماره $T = 15/3$ بیشترین تأثیر را داشته و کمترین رضایتمندی در ابعاد اقتصادی و فرهنگی با مقدار آماره $T = 5/65$ وجود داشته است. در سطح مشخصات فردی نیز تعیین نوع شغل و میزان رضایتمندی با مقدار آماره $T = 28/62$ بیشترین سطح معناداری وجود دارد.

نتیجه‌گیری: نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که وضعیت رضایتمندی عشایر از شغل دامداری در روستاهای میانکوه شرقی شهرستان پلدختر بسته به شرایط خانوادگی، وضعیت اقتصادی خانوار، تملک دارایی و مسکن و سطح تحصیلات متفاوت است. در نهایت متناسب با مهم‌ترین نتایج پژوهش، پیشنهادهای کاربردی در راستای بهبود وضعیت رضایتمندی عشایر از شغل دامداری ارائه شده است.

کلیدواژه‌ها: عشایر، دامپروری، میانکوه شرقی، پلدختر.

مقدمه

دامپروری و دامداری به شیوه‌های روستایی، عشایری و صنعتی جدید، قالب اصلی نظام دامداری کشور را تشکیل می‌دهد. عشایر به کسانی اطلاق می‌شود که حداقل سه ویژگی داشته باشند: ساخت اجتماعی قبیله‌ای، اتکای معاش به دامداری و شیوه زندگی شبانی یا کوچ (میر امینی، ۱۳۸۴: ۵). دامپروری یکی از شاخص‌های کلیدی توسعه اقتصادی، حفاظت از محیط‌زیست و امنیت غذایی در جهان است که در برابر تغییرات محیطی و شوک‌های اقتصادی آسیب‌پذیر می‌باشد (Yang et al. 2022: 75). دامداری کوچنده یا عشایری از قدیمی‌ترین شیوه‌های دامداری در ایران و آسیای میانه بوده است. از ویژگی‌های مهم آن، استقرار خانواده‌ها با گله‌های خود در اقلیم آب‌وهوایی متفاوت در طول یک سال است. بعضی مواقع فاصله حرکتی آنها به بیش از ۳۰۰ کیلومتر می‌رسد؛ در این شیوه دام حداکثر تمام و حداقل نیمی از فواصل بهار و همچنین حداکثر تمام و حداقل دو ماه و نیم از فصل تابستان را در مراتع سردسیری (بیلاق) و حداکثر تمام و حداقل دو ماه از فصل پاییز و تمام فصل زمستان را در مراتع گرمسیر (قشلاق) به سر می‌برند (شوکت فدایی و سند گل، ۱۳۷۸: ۱۹۹). دامپروری و دامداری سهم مهمی در توسعه روستایی کشورهای جهان سوم ایفا می‌نماید. این بخش، تولیدکننده غذا، ارتقادهنده سطح تولیدات زراعی و فراهم‌کننده خدمات و کالاهای اقتصادی مازاد و درآمد نقدی است. تلفیق دامداری در زراعت باعث ایجاد اشتغال پایدار سالیانه می‌شود. همچنین فروش تولیدات دامی سرمایه لازم را برای خرید نهاده‌های کشاورزی و به‌طور کلی هر گونه سرمایه‌گذاری در مزرعه فراهم می‌آورد. (رزاقی بورخانی و حسینی، ۱۳۹۴: ۸۵).

دامداری به معنای کلی نگهداری، پرورش و بهره‌برداری از دام (گاو، گوسفند، بز، شتر، اسب و غیره) است و شامل تمام فعالیت‌هایی می‌شود که برای تأمین نیازهای دام (تغذیه، پناهگاه، بهداشت، تولیدمثل) و بهره‌برداری از محصولات دامی (شیر، گوشت، پشم، پوست، کود و...) انجام می‌شود. هم دامداری سنتی (کوچ رو یا روستایی) و هم دامداری صنعتی را در بر می‌گیرد. تمرکز اصلی روی نگهداری و مدیریت دام است، نه لزوماً بهبود ژنتیکی یا افزایش بازده به‌صورت علمی. اما دامپروری مفهوم مدرن‌تر، علمی‌تر و تخصصی‌تر داشته و زیرمجموعه‌ای از دامداری است که با استفاده از دانش علمی، فناوری، اصلاح نژاد، مدیریت دقیق تغذیه، بهداشت پیشرفته و سیستم‌های صنعتی انجام می‌شود. هدف اصلی آن افزایش حداکثری تولید (شیر، گوشت، تخم‌مرغ و...) در کمترین زمان و با کمترین هزینه و معمولاً در واحدهای بزرگ صنعتی، گاوداری‌های صنعتی، مرغداری‌های صنعتی، پرورش متراکم گوسفند و... دیده می‌شود و شامل استفاده از نژادهای پربازده، تلقیح مصنوعی، جیره غذایی دقیق، کنترل محیط (سالن‌های بسته، تهویه، نوردهی مصنوعی) و واکسیناسیون منظم است. (مهدی‌زاده رایینی و رودباری، ۱۴۰۳: ۸۷۳).

باوجود سهم اقتصادی بسیار بزرگی که پرورش دام در مراتع به‌ویژه از طریق بهره‌برداران عشایری دارد، این صنعت با چالش‌های متعددی روبه‌رو است که بهره‌وری و پایداری سیستم مرتع، دام و دامدار را تضعیف می‌کند. برخی از مهم‌ترین چالش‌ها شامل خشکسالی‌های مکرر و طولانی‌مدت که به تغییرات اقلیم مرتبط هستند و فشار مضاعف در استفاده از عرصه‌ها و نظام مالکیت زمین بوده که منجر به کاهش چراگاه برای چرای دام می‌شود (Meij et al. 2020: 227) از سویی، ادامه روند خشکسالی و نوسان‌های اقلیمی باعث کاهش پوشش گیاهی و علوفه مرتعی شده که گرسنگی و در برخی مواقع تلفات دامی را به دنبال دارد. (Maru et al. 2022: 50) بنابراین، نتیجه این چالش‌ها و مشکلات موجود و در برخی مواقع غیرقابل‌پیش‌بینی، تمایل گله‌داران را به ادامه شغل دامپروری کمتر کرده و انگیزه‌های آنها را برای ترک دامداری و مهاجرت آنها به روستاها و شهرها را بیشتر می‌کند. (Boles et al. 2019) تلاش به‌منظور ایجاد رفاه، ارتقای معیشت و دستیابی به زندگی بهتر از جمله اهداف اجتماعی بشر به‌منظور ماندگاری در کلیه عرصه‌های سکونتگاهی می‌باشد. از این‌رو، افراد در راستای فرار از مشکلات و تنگناهای موجود در محل سکونت خود و برخورداری از خوشبختی و آنچه که حق طبیعی انسان برای ادامه زندگی محسوب می‌شود؛ به فضای سکونتگاهی دیگر مهاجرت می‌کنند (شمس‌الدینی و گرجیان، ۱۳۸۹: ۹۳) ایل‌ها و عشایر در ایران از فرهنگ‌ها، قوم‌ها، زبان‌ها و گویش‌های متفاوت با یکدیگر، در ساختارهای اجتماعی، اقتصادی و سیاسی منسجمی سامان یافته‌اند. عشایر کوچنده دارای سه ویژگی ساختار اجتماعی قبیله‌ای، شیوه زندگی مبتنی بر کوچ و اتکای معاش بر دامداری هستند. به عبارتی، هر فرد این جامعه خود و خانواده‌اش را متعلق و وابسته به یک گروه اجتماعی بزرگ‌تر و به طور معمول خویشاوند می‌داند و اغلب به آن افتخار می‌کند. از سویی، تأمین معاش خانوارهای عشایر متکی بر دامداری بوده و اگر منابع دیگری برای معاش وجود داشته باشد، حالت فرعی و جنبی دارد و چون معیشت عشایر کوچنده متکی بر دام‌هایی است که آن‌ها را مراتع طبیعی می‌چرانند؛ لذا با تغییر فصل از نقطه‌ای به نقطه دیگر و از منطقه‌ای به منطقه دیگر کوچ می‌کنند و فصل سرد را در قشلاق و فصل گرم را در بیلاق به سر می‌برند (آقایاری هیر و ولاتی، ۱۴۰۰: ۷۸).

شیوه زندگی عشایری و دامپروری سنتی همواره به‌عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از هویت فرهنگی و اقتصادی جامعه عشایر ایران، به‌ویژه در منطقه پلدختر، نقش حیاتی ایفا کرده است. این سبک زندگی نه‌تنها منبع اصلی معیشت هزاران خانوار بوده، بلکه حافظ تعادل اکولوژیک مراتع و تداوم سنت‌های دیرینه اجتماعی است. با این حال، در سال‌های اخیر، تمایل عشایر به ادامه این حرفه سنتی به طور چشمگیری کاهش یافته است؛ پدیده‌ای که زنگ خطری برای فروپاشی ساختارهای اقتصادی - اجتماعی این جوامع و نابودی میراث فرهنگی آنها محسوب می‌شود. این تغییر روند، تنها مختص پلدختر نیست، بلکه بازتابی از تحولات جهانی است که در آن افراد و بخصوص نسل‌های جوان‌تر تحت‌تأثیر فرایندهای مدرنیزاسیون و جهانی‌سازی، به سمت الگوهای شغلی شهری و صنعتی گرایش پیدا می‌کنند؛ اما آنچه این مسئله را در منطقه پلدختر حائز اهمیت می‌سازد، ترکیب منحصربه‌فرد عوامل اقتصادی، اجتماعی، و زیست‌محیطی است که در تعامل با یکدیگر، بستری پیچیده برای انتخاب‌های عشایر ایجاد کرده است. مطالعات نشان می‌دهد که عواملی مانند کاهش سوددهی اقتصادی دامپروری، فقدان زیرساخت‌های رفاهی و تغییر ارزش‌های نسلی در بی‌علاقگی خانواده‌ها بخصوص جوانان به مشاغل عشایری مؤثرند. با این وجود، پژوهش‌های محدودی به بررسی هم‌زمان این عوامل در چارچوبی یکپارچه و با تمرکز بر جوامع عشایری خاص مانند پلدختر پرداخته‌اند. افزون بر این، تأثیر فزاینده رسانه‌های دیجیتال در بازتعریف هویت شغلی جوانان و ایجاد تصویری نامطلوب از زندگی عشایری، موضوعی است که کمتر مورد توجه قرار گرفته است. هدف این پژوهش بررسی میزان رضایت‌مندی ساکنان روستاهای میانکوه شرقی پلدختر از شغل دامداری است و در پی پاسخ به این پرسش اساسی است که کدام یک از عوامل در این موضوع نقش بیشتری داشته و کدام عامل به‌عنوان یک معضل و مشکل باعث نارضایتی این مردم از این شغل شده است. این مقاله با اتکا به چارچوب نظری ترکیبی (شامل نظریه‌های جامعه‌شناختی، اقتصادی، و روان‌شناختی) و با استفاده از روش‌شناسی کمی می‌کوشد علل چندبعدی این موضوع را در جامعه عشایر پلدختر واکاوی کند. یافته‌های این پژوهش نه‌تنها به غنای ادبیات علوم اجتماعی در حوزه تحولات شغلی می‌افزاید، بلکه نقشه راهی عملی برای پژوهش‌ها و مقالات آتی ارائه می‌دهد.

بررسی عوامل مؤثر بر کاهش تمایل عشایر به مشاغل سنتی دامداری و کوچ‌نشینی نیازمند ترکیبی از نظریه‌های جامعه‌شناسی اقتصادی، روان‌شناسی اجتماعی، و مطالعات توسعه است. نظریه‌های جامعه‌شناختی، به این نکته توجه دارد که نسل‌های جوان‌تر تحت‌تأثیر جهانی‌سازی و رسانه‌ها، به سمت ارزش‌های مادی‌گرایانه (درآمد بالاتر، رفاه شهری) و دوری از مشاغل سخت سنتی گرایش پیدا می‌کنند. (Fang & Song, 2014, 226) این موضوع را می‌توان در قالب بررسی جایگزینی ارزش‌های سنتی (مانند وابستگی به زمین و دام) با ارزش‌های مدرن (اشتغال در بخش خدمات یا صنعت) در میان جوانان عشایر پلدختر بیان نمود. نظریه سرمایه اجتماعی (Putnam, 2000) بیان می‌کند که زندگی‌های امروزی به کاهش انسجام اجتماعی و شبکه‌های حمایتی در جامعه عشایری (مانند کمک‌های متقابل در کوچ) که موجب کاهش جذابیت این شیوه زندگی در میان این مردم می‌شود، نقش فروپاشی ساختارهای قبیله‌ای و کاهش همبستگی اجتماعی در بین جوامع عشایری و بخصوص جوانان می‌شود. نظریه‌های اقتصادی، نظریه انتخاب عقلانی^۱ که در آن اعلام می‌شود که افراد بر اساس محاسبه سود و هزینه‌های شخصی، شغل خود را انتخاب می‌کنند (Teschl, 2015: 188) این موضوع در بررسی عوامل اقتصادی دافعه دامپروری (درآمد پایین، ریسک بالای بیماری دام، نوسانات قیمت گوشت و پشم و...) و جاذبه‌های مشاغل شهری (دستمزد ثابت، بیمه، امنیت شغلی) در جامعه عشایری می‌تواند تأثیر زیادی داشته باشد. توسعه نامتوازن در شهرها و مناطق روستایی، عشایری با این فرض که تمرکز بر توسعه اقتصادی در مناطق شهری، به حاشیه رفتن مناطق عشایری و به کاهش فرصت‌های شغلی در این مناطق می‌انجامد و نظریه‌های روان‌شناختی - فرهنگی (نظریه هویت اجتماعی) بیان می‌کند که جوانان برای فرار از انگ «عقب‌ماندگی» مرتبط با زندگی عشایری، به دنبال هویت‌های جدید شهری هستند. بررسی نگرش جوانان به دامداری به‌عنوان شغلی «کم‌ارزش» در مقایسه با مشاغل اداری یا فنی را می‌توان در قالب این نظریه بیان می‌شود. (Vyvyan & Green, 2006) نظریه فشار نقش تعارض بین انتظارات سنتی (ادامه حرفه خانوادگی) و آرزوهای فردی (استقلال، پیشرفت شخصی)، (Morrison et al. 2024: 61) باعث طرد شغل عشایری می‌شود. این موضوع نقش مطالعه تنش بین خواسته‌های خانواده و تمایلات فردی جوانان را بررسی می‌کند. نظریه‌های محیطی - اکولوژیک مانند نظریه چالش‌های زیست‌بومی که بیان می‌کند کاهش منابع طبیعی (خشکسالی، تخریب مراتع) و افزایش هزینه‌های نگهداری دام، سوددهی دامپروری را کاهش می‌دهد. نظریه وابستگی به مسیر^۳ ناتوانی نظام عشایری در

¹ Rational Choice Theory

² Role Strain Theory

³ Path Dependency

تطبیق با فناوری‌های جدید (دامپزشکی مدرن، بازاریابی دیجیتال) موجب ایستایی این شغل شده است. تحلیل فقدان نوآوری در شیوه‌های دامپروری سنتی نمود این نظریه است. (Mahoney, 2000: 512).

قدر مسلم یکی از میراث‌های ضروری و گران‌قدر کشور حفظ جوامع عشایری است که با الگوی زیست و سازمان تولیدی منطبق هستند؛ از این رو توسعه پایدار جامعه عشایری در گرو بهره‌برداری و همچنین استفاده از منابع انسانی، اکولوژیکی و طبیعی است، به طوری که تمامی ساکنان فعلی و آینده از سطح مناسبی از سلامت، ایمنی، انسجام اجتماعی و مطلوب و اقتصادی پویا برخوردار باشند. توسعه پایدار منطقه‌ای مبتنی بر توسعه جوامع محلی است و حل مشکلات از درون محله‌ها با ترکیبی از سرمایه‌های فیزیکی، طبیعی، اجتماعی و انسانی امکان‌پذیر است. به عبارت دیگر توسعه پایدار محلی بر جوامع محلی تمرکز دارد و این جنبه مهم‌ترین نقش را در دستیابی به این هدف ایفا می‌کند (خاکپور و همکاران، ۱۳۸۸: ۶۳).

یکی از ویژگی‌های اصلی این مقاله نوع آوری می‌باشد، پژوهش‌های قابل استنادی که به بررسی موضوع، مشابه این پژوهش پرداخته باشند متأسفانه وجود نداشت؛ لذا سعی گردید از منابع ای که تا حدودی، بعضی از جنبه‌های این پژوهش را مورد توجه قرار داده بودند و در نهایت بتوان بین نتایج این پژوهش با نتایج آنها مقایسه‌ای کرد استفاده شد.

چراغی و همکاران (۱۳۹۹)، در مقاله خود با عنوان تحلیل پایداری معیشت و شیوه سکنی‌گزینی عشایر در شهرستان ایلام، نشان دادند که نبود زیرساخت‌های مناسب، کمبود نقدینگی، کمبود منابع آب کافی و سالم، عدم توجه به دانش بومی، عدم مشارکت گروهی، عدم تمایل نیروی کارخانوادگی در فعالیتهای عشایری از مهمترین چالشها در مسیر پایداری معیشت عشایر و انتخاب شیوه دامپروری است. حجتی‌پور (۱۴۰۰) در بررسی تحلیل وضع موجود از دید پراکنش و برخورداری فضایی از عناصر اصلی اقتصاد عشایر (نیروی کار، دام و مرتع) به منظور درک بهتر نابرابریهای فضایی در نواحی عشایری استان خراسان جنوبی پرداخته، نتایج نشان داد که دسترسی همسان و متوازن از این سه رکن مهم در سطح شهرستانها وجود ندارد؛ به گونه ای که نواحی دارای بیشترین برخورداری از دام، به لحاظ نیروی انسانی و مرتع دارای ضعف است. شهرکی و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله ای با عنوان آشکارسازی علل ترک دامداری بهره برداران عشایری شمال شرقی ایران به این نتیجه رسیدند که پنج مؤلفه چالشهای مدیریت دام و مرتع، تغییرات اقلیمی و تهدیدهای حاصل از آن، عدم اقتصادی بودن دامداری و کاهش قدرت پس انداز، عدم تناسب بازار با ضرورت‌های نوین مرتعداری تجربیات زندگی خارج از دامداری و تغییرات رسومات بومی مهمترین دلایل این امر می باشند.

نجفی کانی و همکاران (۱۴۰۳) به بررسی چالش‌ها و راهبردهای توسعه پایدار اجتماعات محلی عشایر شمال خراسان (مطالعه موردی: شهرستان شیروان) پرداخته و به این نتیجه رسیدند که برای حل چالش‌های مطرح شده راهبردهای تجهیز و توسعه و ساماندهی ایل راهها و گذرگاه‌ها، ارایه خدمات سوخت رسانی به عشایر کوچنده و افزایش سطح پوشش خدمات بیمه ای جامعه عشایری به ترتیب به عنوان سه راهبرد مهم و کلیدی مطرح شده اند. شاطری و همکاران (۱۴۰۴) در پژوهشی با عنوان تحلیل آثار پروژه های اجرا شده در کانون های عشایری از منظر معیشت پایدار (مطالعه موردی: شهرستان درمیان در استان خراسان جنوبی) به این نتیجه رسیدند که جامعه عشایر شهرستان درمیان در بعد سرمایه انسانی نیازمند خدمات آموزشی بیشتر می باشند و در بعد سرمایه اجتماعی تمایل زیادی به همکاری در طرح های عشایری دارند. در بعد سرمایه مالی با توجه به هزینه های مالی دامداری نیازمند تسهیلات بانکی و مساعدت سازمانهای ذیربط می باشند. در بعد سرمایه طبیعی نیز با توجه به پوشش گیاهی و آب که نیاز اصلی عشایر است نیازمند توجه بیشتر می باشند. و در پایان در بعد سرمایه فیزیکی نیازمند امکانات رفاهی بیشتر و ایجاد بازار محلی برای فروش محصولات خود می باشند.

ایبه موسی و نوکونکو (۲۰۲۱) در مقاله‌ای با عنوان اجرای سیاست‌های آموزشی عشایری و توسعه پایدار، جامعه عشایری کشور نیجریه را مبتنی بر شیوه تحلیل‌های آماری مورد مطالعه قرار دادند. نتایج نشان می‌دهد که آموزش جامعه عشایری با ایجاد اردوگاه‌های عشایری به‌عنوان مؤثرترین راهبرد در راستای حفظ عشایر و زیست‌بوم آنها می‌باشد. دانیلز و همکاران (۲۰۲۲)، در پژوهشی با عنوان استراتژی‌های توسعه معیشت در آمازون برزیل، در خصوص شناسایی راهبردهای توسعه معیشت در منطقه آمازون برزیل سه دسته متفاوت راهبرد معیشتی از جمله: دامپروری محور، متنوع محور و راهبرد غیرکشاورزی محور را معرفی نموده‌اند.

در یک جمع‌بندی نهایی از پیشینه تحقیق می‌توان این‌گونه مطرح نمود که پژوهش حاضر از لحاظ (موضوعی) با مطالعات صورت گرفته در سطح داخلی و خارجی به طور عام و به طور خاص (عشایر پلدختر، تامیز دارد، و تحقیقات کمتری به شناسایی

¹ Ibe Musa and Nokonko

² Daniels

دلایل عدم تمایل عشایر به شغل دامپروری پرداخته شده است. بر اساس نظریات و رویکردهای پژوهش به طراحی مدل مفهومی تحقیق پرداخته شد. این مدل در برگزیده شاخص‌ها، ابعاد و ارتباط آنها برای دستیابی به میزان رضایتمندی عشایر از شغل دامپروری می‌باشد.

جدول ۱. مدل تجربی سنجش میزان رضایتمندی از شغل دامپروری در محدوده مورد مطالعه

فرهنگی و آموزشی	اقتصادی	زیست‌محیطی	اجتماعی، نهادی و سازمانی	بهداشتی	امنیت
فاصله مدرسه از محل زندگی، نبود مدرسه راهنمایی و دبیرستان، جلوگیری از درس خواندن فرزندان بخصوص دختران، کمبود فضای آموزشی	گران بودن نهاده‌های دامی، دارو، ارزان بودن تولیدات دامی	انبارکردن فضولات حیوانی در نزدیکی محل زندگی، از بین رفتن پوشش گیاهی، قطع درختان، نبود راه مناسب، خشکسالی، سیل، نبود سرپناه	درگیری‌های طایفه‌ای، تداخل امور بین نهاده‌ها، رقابت بین دامداران جهت چرای دام، اختلافات ملکی، مشارکت زنان و کودکان، زندگی در کنار طایفه	نبود حمام و توالت بهداشتی، نبود یا کمبود آب سالم و بهداشتی، نبود یا بودن از خانه بهداشت، فاصله زیاد از بیمارستان، عدم رعایت	وجود ناامنی در منطقه، فراوانی اسلحه در بین مردم محلی، نبود نظارت بر داشتن و حمل اسلحه

روش شناسی

پژوهش حاضر از نوع کاربردی و از حیث روش تحقیق، توصیفی - تحلیلی است و با توجه به ماهیت موضوع و شاخص‌های مورد بررسی، جمع‌آوری اطلاعات به دو روش «اسنادی» و «پیمایشی» بوده است که با استفاده از پرسش‌نامه بین سرپرستان روستاهای مورد مطالعه انجام گرفته است. جامعه آماری شامل ۱۴۲ نفر می‌باشد. این افراد شامل سرپرستان خانوارهایی است که در زمان پژوهش، به شغل دامداری مشغول بوده‌اند. جمع‌آوری اطلاعات از طریق نمونه‌گیری هدفمند و با توجه به جمعیت هر روستا بر اساس جدول شماره (۲) انجام گردیده و سپس اقدام به تکمیل پرسش‌نامه گردید. داده‌ها با استفاده از طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت ارزش‌گذاری شدند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار Spss انجام شد و از روش‌های آماری همچون آزمون T تک نمونه‌ای، تحلیل واریانس یک‌طرفه و روش تحلیل عاملی تأییدی کمک گرفته شد. روایی محتوایی با نظر متخصصان در تأیید سوالات به کاررفته مثبت بوده است. به منظور سنجش پایایی، یک نمونه اولیه شامل ۱۵ پرسش‌نامه پیش‌آزمون گرفته شد و میزان ضریب اعتماد با روش آلفای کرونباخ محاسبه. آلفای به دست آمده برای شاخص‌های مختلف در جدول شماره (۱) آورده شده است. با توجه به اینکه میزان کل ۰/۸۹ بالاتر از ۰/۷۰ است، می‌توان گفت که مقیاس از پایایی قابل قبولی برخوردار است.

جدول ۲. میزان آلفای محاسبه شده برای هر شاخص

متغیر	میزان آلفای کرونباخ
فرهنگی و آموزشی	۰/۸۱
اقتصادی	۰/۸۹
زیست‌محیطی	۰/۸۲
اجتماعی، نهادی و سازمانی	۰/۸۸
بهداشتی	۰/۸۹
امنیت	۰/۸۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

روستاهای مورد مطالعه در محدوده دهستان میانکوه شرقی از توابع شهرستان پلدختر در استان لرستان است. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵، جمعیت آن ۸۲۰۵ نفر (۱۲۲۹ خانوار) بوده تعداد ۴۸۶ خانوار آنها دامدار بوده‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

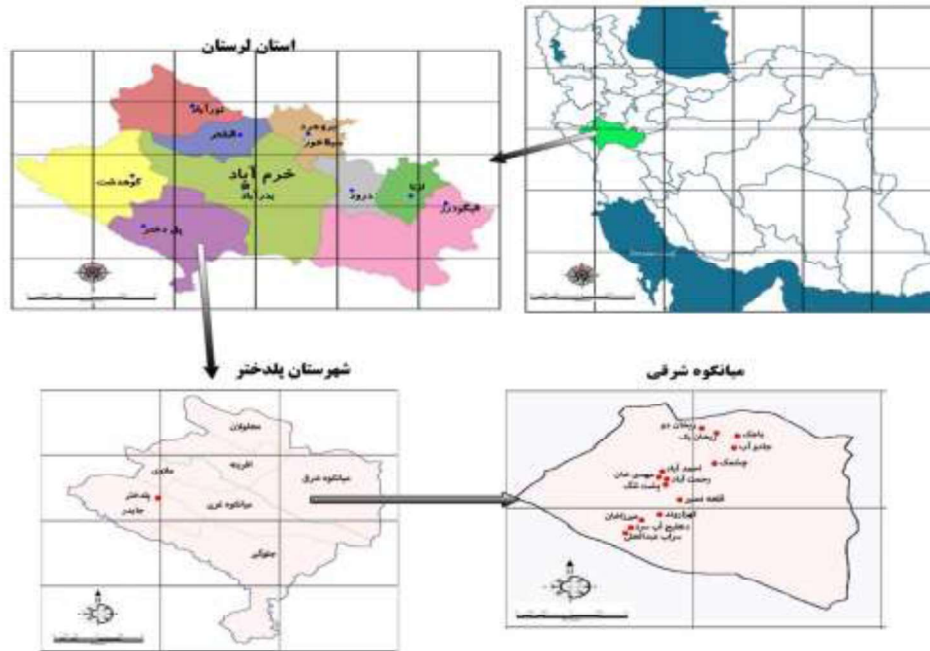
جدول ۳. ویژگی‌های جمعیتی روستاهای مورد مطالعه

ردیف	نام روستا	تعداد خانوار	تعداد جمعیت	تعداد نمونه
۱	ریخان دو	۳۵	۱۱۵	۱۰
۲	جا دوآب	۱۷	۷۸	۵
۳	ریخان یک	۴۳	۱۵۲	۱۱
۴	چمشک زیر تنگ	۷۸	۴۶۸	۱۹
۵	احمدآباد	۳۸	۱۷۵	۱۰
۶	مهدی خان	۱۸	۷۹	۷
۷	سراب عبدالعلی	۷۰	۳۱۷	۱۸
۸	خلیل اکبر	۶۲	۳۲۸	۱۶
۹	دهلیج آسرد	۲۷	۱۶۵	۸
۱۰	قلعه نصیر	۱۰۲	۴۷۱	۲۴
۱۱	رحمت‌آباد	۹	۴۴	۵
۱۲	کهزادوند	۲۵	۸۳	۹

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵ و یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

قلمرو جغرافیایی پژوهش

شهرستان پلدختر در جنوب استان لرستان واقع شده این شهرستان از شمال و شرق به شهرستان معمولان، از غرب و شمال غربی به شهرستان رومشکان و کوه‌دشت، از جنوب به استان خوزستان و ایلام محدود می‌باشد. شهرستان پلدختر در حدود ۱۱۰ کیلومتری جنوب غربی خرم‌آباد واقع شده و شهرستان مرزی بین استان‌های لرستان و ایلام و خوزستان می‌باشد. این شهرستان دارای مساحتی در حدود ۳۶۱۵ کیلومترمربع است. پلدختر دارای دو بخش مرکزی و معمولان، ۷ دهستان و ۲۴۹ روستا می‌باشد. طبق سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵ دارای جمعیت ۷۳۷۴۴ بوده که این افراد بین ۲۰۳۰۳ خانوار توزیع گردیده‌اند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). شهرستان پلدختر به دلیل برخورداری از آب‌وهوای چهارفصل و کوهستانی بودن و همچنین وجود چشمه‌های بسیار، یک منطقه مستعد برای کشاورزی و دامپروری است (گله‌دار و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۳۹). محدوده مورد مطالعه در شرق این شهرستان واقع گردیده است، منطقه‌ای کوهستانی و در بسیاری نقاط صعب‌العبور که زمستان در این مناطق هوا بسیار سرد می‌باشد و تنها منطقه پلدختر است که در فصل پاییز و زمستان گاهی اوقات برف می‌بارد و در تابستان هوای خنکی دارد.

شکل ۱. نقشه محدوده مورد مطالعه

یافته‌ها و بحث

یافته‌های توصیفی

بر اساس نتایج حاصل شده از پرسش‌نامه‌ها؛ ۷۷ درصد پاسخگویان مرد و ۳۳ درصد آنها زن بودند، از نظر سنی ۴۷/۳ درصد افراد ۵۰ سال به بالا و ۲۹/۲ درصدشان در سنین ۴۰ تا ۴۹ سال قرار داشتند و بقیه در رده‌های سنی پایین‌تری بودند که این نشان از اکثریت جمعیتی است که میان‌سال بوده و به سالخوردگی گرایش دارد. بررسی بعد خانوار نشان می‌دهد که ۶۰ درصد پاسخگویان دارای تعداد افراد خانواده‌شان بین ۱ تا ۵ نفر و ۴۰ درصد بیش از ۵ نفر بوده است. از نظر سطح تحصیلات اکثریت پاسخگویان دارای تحصیلات دیپلم و پایین‌تر از آن بوده، به طوری که ۶۰ درصد افراد ابتدایی و راهنمایی، ۱۵ درصد دیپلم بودند و بقیه بی‌سواد بودند. ۵۸/۷ درصد خانوارها سطح درآمدی کمتر از ۱۰ میلیون تومان، ۳۸/۵ درصد بین ۴ تا ۶ میلیون تومان را دارا بوده و درصد باقی‌مانده کمتر از ۴ میلیون تومان در ماه درآمد داشته‌اند. ۶۵ درصد افراد فقط دامدار، ۳۵ درصد دارای شغل دامداری و کشاورزی بودند. ۵۷/۷ درصد افراد دارای واحد مسکونی در روستا بوده و ۴۲/۳ ساکن در سیاه‌چادر یا چادر بودند. از نظر تعداد و نوع دام بیش از ۵۵/۵ درصد گوسفند، ۴۳ درصد بز و ۱/۵ درصد گاو و ماکیان نگهداری می‌کردند. میانگین تعداد دام‌ها نسبت به تعداد جمعیت در محدوده مورد مطالعه ۳۰ رأس می‌باشد.

یافته‌های تحلیلی - استنباطی

در جهت کمی کردن مدل تحلیلی تحقیق از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شد. بدین ترتیب که از پایین‌ترین سطح مدل، میانگین رضایتمندی از هر ۶ دسته معیار سازنده رضایتمندی (سطح سوم مدل) به دست آمد و میانگین این ۶ دسته به عنوان میانگین میزان رضایت از شغل دامپروری در نظر گرفته شد. بر اساس محاسبات انجام شده با آزمون T تک نمونه‌ای و با در نظر داشتن (۰/۰۵ > P) میانگین امتیاز رضایتمندی ۱/۹ به دست آمد.

¹One Sample T-Test

جدول ۴. نتایج آزمون T: رضایتمندی از شغل دامداری

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای انحراف معیار	مقدار T (sig0/05)
۱۴۲	۱/۹۸۰۲	۰/۴۶۲۳۵	۰/۰۱۸۸۴	-۳/۶۳

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

عدد به‌دست‌آمده نشان‌دهنده آن است که میزان رضایتمندی از شغل دامپروری کمتر از حد متوسط ارزیابی می‌شود. باتوجه‌به اینکه در پرسش‌نامه از طیف لیکرت، ۱ تا ۵ استفاده گردید. بنابراین عدد ۳ به‌عنوان میانه نظری پاسخ‌ها در نظر گرفته شده است. با مقایسه میانگین امتیاز رضایتمندی حاصل شده از جدول ۱ با عدد ۳، نشان می‌دهد که بین میانگین امتیاز رضایتمندی از شغل دامپروری و عدد ۳ به‌عنوان میانه نظری میزان رضایتمندی اختلاف زیادی وجود دارد (۱/۱ اختلاف وجود دارد)؛ لذا میزان رضایتمندی از این شغل در این منطقه پایین‌تر از ایده‌آل و حد متوسط رضایتمندی است. باتوجه‌به نتایج حاصل از آزمون T تک نمونه‌ای؛ میزان رضایتمندی در اکثر معیارها از میانه رضایتمندی کمتر بوده است. همان‌طوری که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، عسایر فقط از عوامل اجتماعی، نهادی، سازمانی که مربوط به معیارهایی مانند مسائل خویشاوندی در منطقه هستند اظهار رضایت داشتند و به میانه نظری (عدد ۳) نزدیک بود و از سایر معیارها اظهار ناراضی‌تی نموده‌اند.

جدول ۵. شاخص‌های مهم رضایتمندی از شغل دامپروری

شاخص	گروه‌ها
اجتماعی، نهادی، سازمانی	درگیری‌های طایفه‌ای تداخل امور بین نهادها رقابت بین دامداران جهت چرای دام وجود روحیه تعاون و همیاری مشارکت زنان و کودکان زندگی در کنار طایفه وجود ناامنی در منطقه
امنیت	فراوانی اسلحه در بین مردم محلی احساس امنیت در کنار ایل و طایفه عدم نظارت بر راه‌های عبور و مرور توسط نیروی انتظامی
اقتصادی	فاصله بسیار زیاد با پاسگاه انتظامی گران بودن نهاده‌های دامی، دارو، قیمت نامناسب تولیدات دامی نبود بازار محلی جهت فروش فراورده‌های دامی
بهداشتی	بالا بودن حقوق چوپان نبود حمام و توالت بهداشتی عدم رعایت بهداشت محیط نبود یا کمبود آب سالم و بهداشتی نبود یا دور بودن از خانه بهداشت
زیست‌محیطی	فاصله زیاد از بیمارستان جمع کردن فضولات حیوانی در نزدیکی محل زندگی آتش‌سوزی خشکسالی از بین رفتن پوشش گیاهی به‌خاطر چرای بیش از

حد
 قطع درختان
 فاصله مدرسه از محل زندگی
 نبود مدرسه راهنمایی و دبیرستان
 جلوگیری از درس خواندن فرزندان بخصوص
 دختران
 کمبود فضای آموزشی

منبع یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

جدول ۶. نتایج آزمون T: بررسی وضعیت رضایتمندی از شغل دامپروری در شاخص‌های مختلف

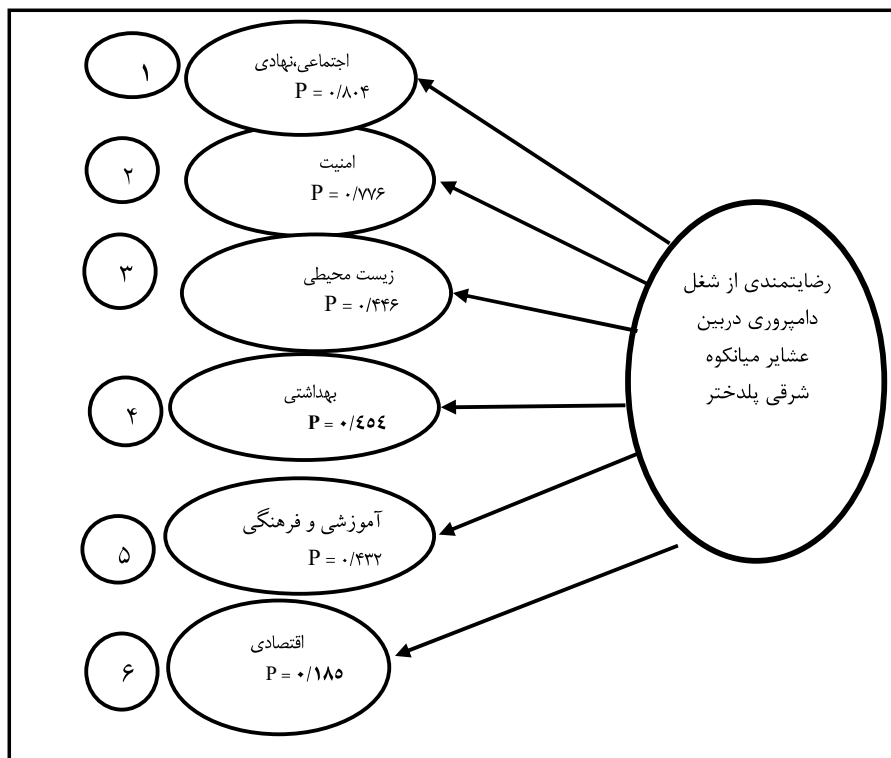
معیارهای وابسته	T	ارزش درجه آزادی	sig. (2tailed) Sig- (2-t)
اجتماعی، نهادی و سازمانی	۳/۱۵	۱۴۱	۰/۰۲۴
امنیت	-۳/۰۱	۱۴۱	۰/۰۳۵
اقتصادی	-۵/۶۵	۱۴۱	۰/۰۳۷
بهداشتی	-۴/۵۰	۱۴۱	۰/۰۰۲
زیست‌محیطی	-۳/۴۰	۱۴۱	۰/۰۰۳
فرهنگی و آموزشی	-۵/۶۵	۱۴۱	۰/۰۰۵

منبع: یافته‌های تحقیق، ۱۴۰۴

با استفاده از روش تحلیل عاملی تأییدی میزان اهمیت معیارهای سازنده رضایتمندی شغل دامپروری مقایسه گردید و برای سنجش کفایت مدل از شاخص^۱ MSR استفاده شد. معیارهای سازنده رضایتمندی در این شغل به‌عنوان متغیرهای مشاهده شده نسبت به متغیر وابسته (میزان رضایتمندی از شغل دامپروری) مورد بررسی قرار گرفت. باتوجه به اینکه مقادیر کوچک‌تر از ۰/۰۵ این شاخص نشان‌دهنده مناسب بودن مدل بوده، لذا در اینجا مقدار شاخص MSR برابر با ۰/۰۰۷ به دست آمده که حاکی از مناسب بودن مدل می‌باشد. بر اساس نتایج^۲ EFA هر یک از متغیرهای مشاهده شده (اجتماعی، نهادی و سازمانی، امنیت، اقتصادی، بهداشتی، زیست‌محیطی، فرهنگی و آموزشی) با متغیر وابسته (میزان رضایتمندی از شغل دامپروری) در سطح ($P < ۰/۰۵$) رابطه معناداری دارند. باتوجه به ضرایب رابطه متغیرهای مشاهده شده بر متغیر وابسته (میزان رضایتمندی شغلی) می‌توان میزان اهمیت هر یک از متغیرهای مذکور را به‌صورت شکل ۲ ارائه نمود.

¹ Mean square Standardized Residual

² Exploratory Factor Analysis

شکل ۲. میزان اهمیت هر یک از متغیرها

در شکل ۳ به بررسی میزان صحت دسته بندی مدل تجربی رضایتمندی از شغل دامپروری نیز پرداخته شده است با توجه به جدول ۷ نتایج شاخص KMO نشان می دهد که کفایت مدل در حد متعادلی مورد تأیید است. آزمون بارتلت هم این مسأله را تأیید می کند. قابل ذکر است که در این تحلیل برای استخراج مؤلفه ها از روش تحلیل مؤلفه های اصلی α برای دوران عامل ها از دوران واریماکس ۴ استفاده شده است.

جدول ۷. نتایج شاخص KMO و آزمون بارتلت در سؤالات رضایتمندی از شغل دامپروری

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy.		۰/۶۸۴
	Approx. Chi-Squar	۸۳۱/۲۳
آزمون بارتلت	Df	۴۳۴
	Sig	۰/۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

به‌طور کلی ۲۸ پرسش به کار گرفته شده در سنجش رضایتمندی از شغل دامپروری در محدوده مورد مطالعه، $۶۸/۴۲$ مجموع واریانس را توضیح داده است. (جدول ۷)

1. Kaiser-Meyer-Olkin
2. Bartlett
3. Principal Component Analysis
4. Varimax With Kaiser Normalization

جدول ۸. جدول تحلیل عاملی

شاخص	مقدار ویژه	درصد واریانس تعیین شده	درصد تجمعی
اجتماعی - نهادی	۳/۴۵	۱۵/۳۷	۱۵/۳۷
امنیت	۲/۸۷	۱۴/۳۰	۲۹/۶۷
اقتصادی	۲/۵	۱۳/۳۹	۴۳/۰۶
بهداشتی	۲/۳۰	۱۰/۷۳	۵۳/۷۹
زیست‌محیطی	۱/۶۳	۸/۹۱	۶۲/۷
فرهنگی - آموزشی	۰/۸۶	۵/۷۲	۶۸/۴۲

در جدول ۹ عوامل اولیه تحلیل عاملی (قبل از چرخش) نشان داده شده است، در این جدول تمام شاخص‌ها و گویه‌های اولیه بدون توجه به ضرایب (بارهای) عاملی آمده است.

جدول ۹. عوامل اولیه مدل تحلیل عاملی (قبل از چرخش)

شاخص	ضرایب	گویه‌ها
اجتماعی	۰/۸۷۶	میزان زیاد اختلافات و درگیری‌های طایفه‌ای بر سر چراگاه
نهادی	۰/۹۲۳	تداخل تعاریف وظایف سازمان‌ها و ادارات حمایت‌گر
سازمانی	۰/۳۲۱	محرومیت زنان از ارت (عرفی)
	۰/۹۷۵	میزان رضایت از زندگی در کنار طایفه و ایل خود
	۰/۶۸۹	میزان مشارکت زنان و کودکان در امور دامپروری
	۰/۳۷۵	میزان دسترسی به نهادهای رسمی مانند ثبت‌احوال
	۰/۷۸۷	وجود روحیه تعاون و همبازی در بین عشایر
	۰/۶۳۱	وجود رسم‌ورسوم اجتماعی
	۰/۳۰۲	اسکان اجباری
امنیت	۰/۹۱۲	سرقت احشام در منطقه
	۰/۹۲۴	وجود مقدار زیاد اسلحه در بین عشایر (با جواز و بدون جواز)
	۰/۳۸۱	درگیری با کشاورزان هنگام تعلیف دام‌ها
	۰/۹۳۴	میزان احساس امنیت در کنار ایل و طایفه
	۰/۷۳۸	عدم نظارت بر راه‌ها و محل‌های عبور و مرور توسط نیروی انتظامی
	۰/۳۸۹	عدم وجود شورای حل اختلاف در بین عشایر
	۰/۸۲۵	فاصله بسیار زیاد پاسگاه انتظامی از روستاها
اقتصادی	۰/۶۴۸	گران بودن نهادهای دامی و دارو
	۰/۶۴۳	قیمت نامناسب و نسبتاً ارزان فرآورده‌های دامی و کشاورزی
	۰/۲۸۹	عدم دسترسی به تسهیلات مناسب بانکی
	۰/۶۳۴	نبود بازار محلی جهت فروش فرآورده‌های دامی
	۰/۹۸۸	بالا بودن حقوق چوپان
	۰/۳۱۱	افزایش هزینه حمل‌ونقل و کوچ
بهداشتی	۰/۵۳۲	میزان تمایل شخص به رعایت بهداشت
	۰/۶۴۳	میزان حمام و دستشویی بهداشتی
	۰/۸۸۸	عدم رعایت بهداشت محیط
	۰/۳۸۲	واکسیناسیون ناکافی کودکان عشایر
	۰/۵۸۹	نبودن یا کمبود آب سالم و بهداشتی
	۰/۸۹۶	نبودن خانه بهداشت بافاصله بسیار زیاد از آن
	۰/۳۷۸	شیوع بیماری‌های مشترک انسان و دام
زیست‌محیطی	۰/۶۴۷	جمع کردن فضولات حیوانی در نزدیکی محل زندگی
	۰/۶۸۸	آتش‌سوزی‌های عمدی و سهوی فراوان در منطقه
	۰/۳۶۰	تولید زباله و پسماند پلاستیکی

خشکسالی	۰/۵۶۶	
شکار بی‌رویه و مزاحمت برای حیات وحش	۰/۳۸۷	
از بین رفتن پوشش گیاهی به‌خاطر چرای بیش از حد	۰/۶۶۹	
قطع درختان جهت تعلیف دام یا هیزم برای آتش	۰/۶۴۵	
فاصله مدرسه از محل زندگی	۰/۷۲۹	فرهنگی
نبود مدرسه راهنمایی و دبیرستان	۰/۵۸۸	آموزشی
چندپایه بودن کلاس‌ها	۰/۳۷۱	
جلوگیری از درس خواندن فرزندان بخصوص دختران	۰/۶۲۳	
کمبود و نامناسب نبودن فضای آموزشی	۰/۸۹۸	
بالا بودن نرخ بی‌سوادی بین والدین	۰/۳۶۶	

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

در جدول ۱۰ ضرایب (بارهای) عاملی مربوط به عامل‌های استخراجی بعد از دوران، به ۶ دسته منسج شدند. از آنجاکه برخی از این دسته‌ها از لحاظ محتوا به هم شبیه و بار عاملی آنها کمتر از ۰/۴ بودند حذف شدند. این نتایج حاصل شده، دسته‌بندی صورت‌گرفته مدل تجربی تحقیق را با ۷۵ درصد تأیید نمود. این شاخص‌ها و گویه‌ها در نهایت مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

جدول ۱۰. نتایج روش تحلیل عاملی پرسش‌های مربوط به رضایتمندی از شغل دامپروری پس از دوران ماتریس

شاخص	ضرایب	گویه‌ها
اجتماعی	۰/۸۷۶	میزان زیاد اختلافات و درگیری‌های طایفه‌ای بر سر چراگاه
نهادی	۰/۹۲۳	تداخل تعاریف وظایف سازمان‌ها و ادارات حمایت‌گر
سازمانی	۰/۹۷۵	میزان رضایت از زندگی در کنار طایفه و ایل خود
	۰/۶۸۹	میزان مشارکت زنان و کودکان در امور دامپروری
	۰/۷۸۷	وجود روحیه تعاون و همیاری در بین عشایر
	۰/۶۳۱	وجود رسوم و رسوم اجتماعی
امنیت	۰/۹۱۲	میزان زیاد دزدی در منطقه
	۰/۹۲۴	وجود مقدار زیاد اسلحه در بین عشایر (با جواز و بدون جواز)
	۰/۹۳۴	میزان احساس امنیت در کنار ایل و طایفه
	۰/۷۳۸	عدم نظارت بر راه‌ها و محل‌های عبور و مرور توسط نیروی انتظامی
اقتصادی	۰/۸۲۵	فاصله بسیار زیاد پاسگاه انتظامی از روستاها
	۰/۶۴۸	گران بودن نهاده‌های دامی و دارو
	۰/۶۴۳	قیمت نامناسب و نسبتاً ارزان فرآورده‌های دامی و کشاورزی
	۰/۶۳۴	نبود بازار محلی جهت فروش فرآورده‌های دامی
	۰/۹۸۸	بالا بودن حقوق چوپان
بهداشتی	۰/۵۳۲	میزان تمایل شخص به رعایت بهداشت
	۰/۶۴۳	میزان حمام و دستشویی بهداشتی
	۰/۸۸۸	عدم رعایت بهداشت محیط
	۰/۵۸۹	نبودن یا کمبود آب سالم و بهداشتی
	۰/۸۹۶	نبودن خانه بهداشت با فاصله بسیار زیاد از آن
زیست‌محیطی	۰/۶۴۷	جمع کردن فضولات حیوانی در نزدیکی محل زندگی
	۰/۶۸۸	آتش‌سوزی‌های عمدی و سهوی فراوان در منطقه
	۰/۵۶۶	خشکسالی
	۰/۶۶۹	از بین رفتن پوشش گیاهی به‌خاطر چرای بیش از حد
	۰/۶۴۵	قطع درختان جهت تعلیف دام یا هیزم برای آتش
فرهنگی	۰/۷۲۹	فاصله مدرسه از محل زندگی
آموزشی	۰/۵۸۸	نبودن مدرسه راهنمایی و دبیرستان
	۰/۶۲۳	جلوگیری از درس خواندن فرزندان بخصوص دختران
	۰/۸۹۸	کمبود و نامناسب نبودن فضای آموزشی

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

بررسی تأثیر ویژگی‌های فردی و خانوار بر روی درک میزان رضایتمندی عشایر

از دیگر اهداف پژوهش این بود که تأثیر ویژگی‌های فردی و خانوار بر روی میزان ادراک رضایتمندی از شغل دامپروری مورد مطالعه قرار گیرد. برای بررسی این متغیرها بر روی متغیر رضایتمندی از آزمون‌های تفاوت میانگین و تحلیل واریانس استفاده شد. جداول ۵ تا ۱۲ نتایج آزمون‌هایی است که به تفکیک معناداری و عدم معناداری بین ویژگی‌های فردی و رضایتمندی را نشان می‌دهند.

جدول ۱۱. نتایج آزمون تفاوت میانگین ویژگی‌های فردی

آزمون تفاوت میانگین بین وضعیت تاهل و میزان رضایتمندی					
وضعیت تاهل	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	سطح معناداری
مجرد	۳	۹۵/۸۵	۱۱/۳۵	-۱/۶۰	۰/۰۸
متاهل	۱۳۹	۹۷/۶	۹/۴		
آزمون تفاوت میانگین بین جنسیت و میزان رضایتمندی					
جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	سطح معناداری
مرد	۱۱۰	۹۵/۲۶	۸/۳	۷/۷۰	۰/۰۰
زن	۳۲	۸۸/۲۲	۱۲/۷		

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۴

جدول ۱۲ آزمون تفاوت میانگین‌ها بین وضعیت تاهل و جنسیت و میزان رضایتمندی را نشان می‌دهد. براساس نتایج آزمون تفاوت میانگین بین وضعیت تاهل و میزان رضایتمندی مقدار $t = -1/60$ و سطح معناداری که $0/08$ شده که بیشتر از $0/05$ است. می‌توان گفت تفاوت معناداری بین رضایتمندی افراد بر اساس وضعیت تاهل وجود ندارد. از طرف دیگر آزمون تفاوت میانگین بین جنسیت و میزان رضایتمندی مقدار $t = 7/70$ و سطح معناداری که از $0/05$ کمتر است می‌توان گفت تفاوت معناداری بین رضایتمندی افراد بر اساس جنسیت وجود دارد. به طوریکه میانگین مردان (۹۵) بیشتر از میانگین زنان (۸۸/۲۲) بوده است. لذا رضایتمندی در بین مردان بیش از زنان می‌باشد.

جدول ۱۲. نتایج آزمون تحلیل واریانس ویژگی‌های خانوار

آزمون تحلیل واریانس بین تعداد خانواده و میزان رضایتمندی					
تعداد خانواده	تعداد	df	میانگین	F	سطح معناداری
۲ نفر و کمتر	۳				
۳-۵ نفر	۴۳	۳	۲۴۸۷/۰۶	۲۴/۸	۰/۰۰
بیشتر از ۵ نفر	۹۷				
آزمون تحلیل واریانس بین نوع شغل و میزان رضایتمندی					
شغل	تعداد	df	میانگین	F	سطح معناداری
دامدار	۱۳۷				
دامدار - کشاورز	۱۱	۲	۲۹۷۴/۱۲	۲۸/۶۲	۰/۰۰
سایر موارد	۴				
آزمون تحلیل واریانس بین تحصیلات و میزان رضایتمندی					
تحصیلات	تعداد	df	میانگین	F	سطح معناداری
بی‌سواد و ابتدایی	۶۳				
راهنمایی	۵۹	۳	۱۶۵۴/۳۲	۱۶/۳۴	۰/۰۰
دیپلم و بالاتر	۲۰				
آزمون تحلیل واریانس بین سطح زیربنا و میزان رضایتمندی					
سطح زیربنا	تعداد	df	میانگین	F	سطح معناداری
زیر ۵۰ متر	۰				

مالکیت	تعداد	df	میانگین	F	سطح معناداری
۷۰ تا ۵۱ متر	۴۰	۱	۳۱۷۸/۵۵	۲۹/۴۴	۰/۰۰
۷۰ متر و بیشتر	۱۰۲				
آزمون تحلیل واریانس بین وضعیت مالکیت و میزان رضایتمندی					
مالک	۱۳۵				
مستأجر	۵	۲	۲۶۴۳/۸۵	۲۴/۱۶	۰/۰۰
سایر موارد	۲				

منبع: یافته‌های پژوهش، ۱۴۰

در جدول ۱۲ نتایج آزمون تحلیل واریانس ویژگی‌های خانوار آمده است. همانگونه که در جدول مشاهده می‌گردد آزمون تحلیل واریانس بین تعداد افراد خانواده‌ها و میزان رضایتمندی، مقدار $F: 24/8$ و سطح معناداری که از $0/05$ کمتر است می‌توان گفت تفاوت معناداری بین رضایتمندی افراد بر اساس تعداد افراد خانواده‌ها وجود دارد. آزمون تحلیل واریانس بین نوع شغل و میزان رضایتمندی مقدار $F: 28/62$ و سطح معناداری از $0/05$ کمتر است پس می‌توان گفت تفاوت معناداری بین رضایتمندی افراد بر اساس نوع شغل وجود دارد. آزمون تحلیل واریانس بین میزان تحصیلات و میزان رضایتمندی نتایج مقدار $F: 16/34$ و سطح معناداری از $0/05$ کمتر است می‌توان نتیجه گرفت که تفاوت معناداری بین رضایتمندی افراد بر اساس میزان تحصیلات وجود دارد. در آزمون تحلیل واریانس بین مساحت زیربنا و میزان رضایتمندی، نتایج مقدار $F: 29/44$ و سطح معناداری از $0/05$ کمتر است پس می‌توان گفت تفاوت معناداری بین رضایتمندی افراد بر اساس مساحت زیربنا وجود دارد. نتایج آزمون تحلیل واریانس بین نوع مالکیت و میزان رضایتمندی مقدار $F: 24/16$ و سطح معناداری که از $0/05$ کمتر است می‌توان نتیجه گرفت که تفاوت معناداری بین رضایتمندی افراد بر اساس نوع مالکیت وجود دارد.

نتیجه‌گیری

زندگی عشایری با همه زیبایی که دارد در دل خود مشکلات و چالش‌های بسیاری داشته که گاه به بهای رهاکردن این شیوه زندگی و یا تغییر شیوه معاش این مردم منجر می‌شود. از چالش‌های عمده‌ای که جامعه عشایری با آن روبه‌رو است، مشکلات معیشتی، آموزشی و بهداشتی و محیط زیستی است. این مشکلات، همراه با نیاز به دسترسی به فناوری و علم روز، عشایری به‌خصوص قشر جوان را به سمت مهاجرت به شهرها یا تغییر الگوی معیشت سوق داده است. پژوهش حاضر به بررسی مهم‌ترین شاخص‌های زندگی در جامعه عشایری با تأکید بر عشایر میانکوه شرقی پلدختر پرداخته و به این نتیجه رسیده است که در بعد کلی شاخص اجتماعی و نهادی بیشترین تأثیر را در میزان رضایتمندی بین عشایر این منطقه داشته است. در این شاخص عوامل مهمی چون وجود روحیه تعاون و همیاری و مشارکت زنان و کودکان در امور دامداری و خانه‌داری، زندگی در کنار طایفه خود، وجود دارد که باعث شده است، بسیاری از مشکلات عشایر این منطقه با همیاری خود عشایر حل شود. البته وجود نهادهای مختلفی مانند جهاد، دامپزشکی، اداره بهداشت و... در تسهیل امور مؤثر بوده‌اند. در بعد کلی کمترین میزان رضایتمندی در ابعاد اقتصادی و فرهنگی وجود داشته است. عشایر این منطقه از نظر اقتصادی چالش‌هایی مانند گران بودن نهادهای دامی، قیمت نامناسب تولیدات دامی باتوجه‌به هزینه و زحمت زیاد، نبود بازار محلی در جهت فروش فرآورده‌های دامی را از جمله مشکلات و نارضایتی خود عنوان نموده‌اند. از نظر فرهنگی و آموزشی هم مشکلاتی چون فاصله زیاد مدرسه تا محل زندگی، نبود مدرسه راهنمایی و دبیرستان، جلوگیری از درس خواندن فرزندان به‌خصوص دختران و کمبود فضاهای آموزشی را می‌توان برشمرد.

نتایج پژوهش بیان‌کننده این نکته بود که از نظر ویژگی‌های شخصی رضایتمندی از شغل دامپروری در بین افراد متأهل و مجرد تفاوت چندانی را نشان نمی‌داد البته این رضایتمندی در بین مردان بیشتر از زنان می‌باشد. از آنجایی که زنان در جامعه عشایری علاوه بر تربیت و بزرگ کردن اولاد و اداره خانه مجبورند درتعلیف، چوپانی و نگهداری گوسفندان مشارکت نمایند نسبت به این موضوع رضایت نداشته و نگرانی و مشکلات آنان در این مورد بیشتر از مردان است. تحلیل عوامل نشان داد که هرچه تعداد افراد

خانوار بیشتر باشد و تقسیم کار صورت پذیرد میزان رضایتمندی از این شغل افزایش می‌یابد به همین خاطر معمولاً در جامعه عشایری بخصوص در دوره‌های گذشته چندهمسری و تعدد اولاد یک امر مرسوم بود.

از نظر سطح سواد در بین جامعه عشایری نتایج پژوهش نشان داد که هرچه سطح سواد افراد بالاتر رفته میزان رضایتمندی کاهش یافته است. وجود رسانه‌های اجتماعی، آگاهی نسبت به سبک زندگی و رفاه سایر شهروندان و جوامع و مقایسه آن با زندگی عشایری برای کسانی بیشتر مقدور است که دارای سواد باشند. افراد باسواد و جوان زندگی در جامعه عشایری را با اکراه پذیرفته و بیشتر آنان به شهرها و برای فرصت‌های شغلی بهتر شغل دامپروری و زندگی عشایری را رها می‌کنند. از طرف دیگر از نظر نوع مالکیت واحد مسکونی و سطح زیر بنای آن و میزان رضایتمندی از این شغل رابطه مستقیمی وجود دارد. افرادی که مالک واحد مسکونی خود هستند هزینه‌ای بابت اجاره واحد مسکونی پرداخت نمی‌کنند و همچنین باتوجه به شغل دامپروری که نیازمند اتاق‌های مجزا برای نگهداری دام‌ها، نگهداری علوفه و... می‌باشد هرچه تعداد این اتاق‌ها و به تبع سطح زیر بنا بیشتر بااحساس رضایتمندی بیشتر است. به صورت کلی نتایج نشان داد که همه مشخصات فردی به استثناء وضعیت تأهل در زمینه رضایتمندی تفاوت معناداری داشتند. نتایج این پژوهش با هیچ کدام از پژوهش‌های پیشینه تحقیق همسو نمی‌باشد. باتوجه به نتایج می‌توان پیشنهادهای زیر را ارائه نمود.

- ✓ تشویق جوانان این منطقه به شغل دامپروری با حمایت دولت از این بخش با ارائه تسهیلات به آنان.
- ✓ کمک به خانه‌دارشدن و مشارکت بانک‌ها و اداراتی مانند بنیاد مسکن در این زمینه.
- ✓ حمایت از زنان در بین عشایر، چه از نظر ایجاد شرایط آموزش و چه از نظر حمایت اجتماعی و بهداشتی.
- ✓ تشویق به امر فرزندآوری باتوجه به سیاست‌های کلی نظام و اولویت‌دادن به عشایر در پرداخت وام و سایر مشوق‌های ازدواج و فرزندآوری.
- ✓ ترغیب افراد عشایر به داشتن حس همکاری و تعاون و تلاش دولت برای رفع مشکلات ملکی و حقوقی که ممکن است باعث کدورت بین آنها گردد.
- ✓ افزایش یارانه‌های ویژه جوامع عشایری بر اساس مایحتاج آنها از جمله توزیع خوراک مکمل دام به دلیل تغییرات اقلیمی و خشک‌شدن بخش زیادی از پوشش گیاهی طی سال‌های اخیر.
- ✓ خرید محصولات دامداران و فروش آن در بازار توسط دولت یا بخش خصوصی (باتوجه به قیمت تمام شده محصول و فاسد بودن آن) و از طرف دیگر کمک دولت به آنان در خرید ارزان نهاده‌های دامی و داروی مورد نیاز آنان.
- ✓ تأسیس مدرسه راهنمایی و دبیرستان در این مناطق و تشویق خانواده‌ها جهت مساعدت در تحصیل فرزندان بخصوص دختران.

منابع

- آقایاری هیر، محسن و ولایتی، محمد. (۱۴۰۰). بررسی راهبردهای کاهش فقر در روستاهای مناطق عشایری (مطالعه موردی: شهرستان باروق). مطالعات برنامه‌ریزی قلمرو کوچ‌نشینان ۱۱(۲): ۹۲-۷۵.
- بهرامی، رحمت‌الله (۱۴۰۳). تاثیر عوامل محیطی بر ساختار موسیقی نواحی کوهستانی در قلمرو کوچ‌نشینان، موردی: موسیقی هورامان، مطالعات برنامه‌ریزی قلمرو کوچ‌نشینان، ۴(۷).
- چراغی، طیبه؛ پورسعید، علیرضا؛ اشراقی سامانی، رؤیا؛ آرایش، محمدباقر و واحدی، مرجان (۱۳۹۹) تحلیل پایداری معیشت و شیوه سکنی‌گزینی عشایر در شهرستان ایلام، فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی. ۲(۹): ۱۰۴-۸۹.
- حجی‌پور، محمد (۱۴۰۰). شکاف فضایی بنیادهای اقتصاد عشایری در استان خراسان جنوبی. مطالعات برنامه‌ریزی قلمرو کوچ‌نشینان، ۱(۲)، ۹۳-۱۱۰.
- رزاقی بورخانی، فاطمه، حسینی، سید محمود (۱۳۹۴). تحلیل مشکلات و محدودیت‌های دامداران عشایر (مورد: روستای توچال شهرستان پاکدشت در استان تهران). فصلنامه اقتصاد فضا و توسعه روستایی ۴(۱۴): ۱۰۴-۸۳.
- شاطری، مفید، خسروی گزیک، آزاده، حجی‌پور، محمد (۱۴۰۴). تحلیل آثار پروژه‌های اجرا شده در کانون‌های عشایری از منظر معیشت پایدار مطالعه موردی: شهرستان در میان در استان خراسان جنوبی. مطالعات برنامه‌ریزی قلمرو کوچ‌نشینان ۵(۹): ۴۶-۳۳.
- شمس‌الدینی، علی و گرجیان، پروین. (۱۳۸۹). عوامل موثر در مهاجرت روستائیان به شهرها، با تاکید بر شبکه مهاجرت (مورد: دهستان رستم دو). فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی ۵(۱۱): ۱۰۵-۸۷.
- شوکت فدایی، محسن، سند گل، عباس (۱۳۷۸). مقدمه‌ای بر مدیریت دام و مرتع. انتشارات طرح و برنامه‌ریزی و امور پژوهش وزارت جهاد کشاورزی.

- شهرکی، محمدرضا، شرافتمند راد، محسن، قاسمی آریان، یاسر (۱۴۰۲) آشکارسازی علل ترک دامداری بهره برداران عشایری شمال شرقی ایران. فصلنامه تحقیقات مرتع و بیابان ایران، ۳۰(۴) ۵۷۱-۵۸۹
- گله‌دار، شادی، گله‌دار، شبنم و مسعودی‌راد، ماندانا. (۱۴۰۲). سنجش نقش سازمان‌های مردم‌نهاد در افزایش تاب‌آوری اجتماعی پس از بحران سیل (مطالعه موردی: شهرستان پلدختر). *جغرافیا و مخاطرات محیطی* ۱۲(۲) ۲۳۳-۲۴۹
- مرکز آمار ایران. (۱۳۹۵). نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، استان لرستان
- مشیری، سید رحیم و مولاتی هشتجین، نصرالله (۱۳۷۹)، درآمدی بر اقتصاد کوچ‌نشینان ایران. نشر قومس، تهران.
- مهدی‌زاده رایینی، محمدجواد و رودباری، زهرا. (۱۴۰۳). شناسایی موانع و مشکلات دامپروری در منطقه جنوب کرمان و ارائه راهکارهایی برای توسعه آن با تأکید بر حفظ محیط زیست. *مطالعات علوم محیط زیست* ۳(۳) ۸۹۷۲-۸۹۸۸.
- میر امینی، محمدرضا (۱۳۸۴). بررسی روش‌های بیمه دام در مناطق عشایری سیستان و بلوچستان.
- نجفی کانی، علی‌اکبر، صحنه، بهمن، حیدریان، مرتضی (۱۴۰۳). بررسی چالش‌ها و راهبردهای توسعه پایدار اجتماعات محلی عشایر شمال خراسان (مطالعه موردی: شهرستان شیروان). ۲(۸) ۱-۱۲
- Daniels, I., Colleague1, C., Colleague2, D. (Eds.). (2022). *Livelihood development strategies in the Brazilian Amazon: A comparative analysis*. Publisher.
- Erickson, R. A. (1962). Role strain in family relationships. In J. Smith (Ed.) , *Foundations of Family Sociology* (pp. 123–142). University Press. <https://doi.org/10.1000/abcdefg>
- Evans, Vyvyan and Melanie Green. (2006). *Cognitive Linguistics: An Introduction*, Edinburgh University Press.
- Fang, Y.-P., Fan, J., Shen, M.-Y., & Song, M.-Q. (2014). Sensitivity of livelihood strategy to livelihood capital in mountain areas: Empirical analysis based on different settlements in the upper reaches of the Minjiang River, China. *Ecological Indicators*, 38, 225–235. <https://doi.org/10.1016/j.ecolind.2013.11.007>
- Mahoney, J. (2000). Path dependence in historical sociology. *Theory and Society*, 29(4), 507-548. <http://www.jstor.org/stable/3108585>
- Ibe-Moses, K. C., and Nwokonko, R. N. (2021). Nomadic Educational Policy Implementation and Sustainable Development Among The Nomads in Nijeria . *A Publication of Faculty of Education, Kampala International University in Tanzania*, 19(4) 51-57. <http://dx.doi.org/10.14516/fde.2016.014.020.020>
- Maru, N., Nori, M., Scoones, I., Semplici, G. and Triandafyllidou, A. (2022). Embracing uncertainty: rethinking migration policy through pastoralists' experiences. *Comparative Migration Studies*, 10 (1):1-18.
- Boles, O.J., Shoemaker, A., Courtney Mustaphi, C.J., Petek, N., Ekblom, A. and Lane, P.J. 2019. Historical ecology of pastoralist overgrazing in Kenya: *long term perspectives on cause and effect*, *Human Ecology*, 47: 419-434.
- Meij, E., Haartsen, T., Meijering, L. (2020). Enduring rural poverty: Stigma, class practices and social networks in a town in the Groninger Veenkoloniën. *Journal of Rural Studies*, Volume 79, 226-234
- Morrison, Coulter, T.J, Polman, R. (2024). The relationships between role strain, mental toughness and mental health amongst adolescent athletes. *Advanced Exercise and Health Science*. 1(1) 59-66. <https://doi.org/10.1016/j.aehs.2024.01.007>
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.) , *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47).
- Teschl, M. (2015). A concise introduction to rational choice theory. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 116, 182–196.